

Olav Daniel Granada Aaslund

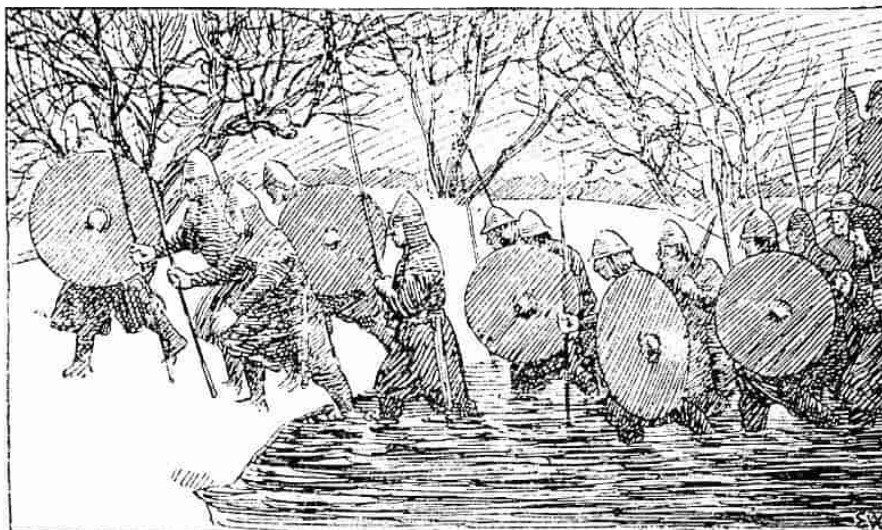
Hirden: Med krig på hjernen

Fra krigerfølge til hirdadel og hirdens vedvarende krigerkultur

Bacheloroppgave i HIST2010

Veileder: David Brégaint

Mai 2023

"Erling og mennene hans går over åa" - Erik Werenskiöld

Olav Daniel Granada Aaslund

Hirden: Med krig på hjernen

Fra krigerfølge til hirdadel og hirdens vedvarende krigerkultur

Bacheloroppgave i HIST2010

Veileder: David Brégaint

Mai 2023

Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet

Det humanistiske fakultet

Institutt for historiske og klassiske studier

Kunnskap for en bedre verden

Hirden: Med krig på hjernen

Fra krigerfølge til hirdadel og hirdens vedvarende krigerkultur

Olav Daniel Granada Aaslund

Bacheloroppgave i historie

Veileder: David Brégaint

Mai 2023

Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet

Det humanistiske fakultet

Institutt for historiske og klassiske studier

Sammendrag/Abstract

Hirden var i flere århundrer en organisasjon med enorm betydning i det norske kongedømmet, og i denne lange perioden ville hirden være involvert i stort sett alt av krig i Norge. Hirden og hirdmenn representerte lenge kongedømmets profesjonelle elitestyrke, altså ryggraden av hæren, og ut ifra denne posisjonen ville deres organisasjon oppleve en gradvis og massiv vekst i både ansvar og innflytelse innenfor det norske kongedømmet. Hirdens senere historie, derimot, var en hovedsakelig fredelig periode med få muligheter for deltakelse i krig. Hirden i sin siste fase ville dermed ta for seg en større administrativ rolle i kongedømmet, ettersom kongedømmet ikke lenger hadde behov for krigere. Med tanke på dette, kan man stille seg selv spørsmålet, opplevde hirden en endring i deres militære funksjon og roller som følge av denne utviklingen?

Formålet med denne bacheloroppgaven er å analysere hirdens historie og utvikling, for å kunne se om hirden i sin siste fase lignet den tradisjonelle krigerhirden vi kjenner fra store deler av sin historie, altså en organisasjon med en hovedsakelig militærfunksjon og en dominerende krigerkultur. Oppgaven vil først presentere hirdens historie fra sen vikingtid til Håkon V's død i 1319, hvor hirden opplever en gradvis utvikling til å bli en hirdadel av enorm innflytelse i det norske kongedømmet. Videre vil oppgaven i utgangspunktet fokusere på hirdens militære historie og kilder som gir innblikk i det militære aspektet av dets organisasjon. Ved dette vil oppgaven gi ett innblikk i hirdens historie som en organisasjon, og hvordan denne organisasjonen beholdt en hovedsakelig militær funksjon og rolle gjennom sin historie.

The Hird was for several centuries an organization of enormous importance within the Kingdom of Norway, and it would in this long period be involved in essentially all matter of war in Norway. The Hird and its "hirdmenn" represented, for a long time, the kingdom's professional elite force, the "backbone of the army", and from this position their organization would experience a gradual and massive growth in both responsibilities and influence within the Norwegian Kingdom. The Hird's later history, on the other hand, was a mainly peaceful period with few opportunities for participation in war. The Hird in its final phase would thus take a bigger administrative role within the kingdom, as the kingdom no longer needed warriors. With this in mind, one could ask himself the question, would the Hird experience a change in its military function and purpose as a result of this development?

The objective of this thesis is to analyse the history and evolution of the Hird, so as to see if the Hird in its final phase resembled the traditional warrior-group we know from the majority of its history, i.e. an organization whose main purpose is to participate in warfare, and who also possesses a strong and deeply rooted warrior culture. This paper will first present a general history of the Hird, from late Viking Age to King Håkon V's death in 1319, where the Hird experiences a long and gradual transformation, which results in them becoming the new powerful nobility of the Norwegian Kingdom. Thereafter, the paper will focus on the military history of the Hird, and primary sources which give an insight into the military aspect of its organization. With this, the paper will give an insight into the Hird's history as an organization, and how this organization maintained a largely military function and purpose throughout its history.

Innholdsfortegnelse

1. Innledning	5
1.1 Tema og problemstilling	5
1.2 Metode og kilder	6
1.3 Forskningsstatus	8
1.4 Oppgavens struktur	10
2. Fra krigerhird til hirdadel	10
2.1 Hirden i vikingtid	10
2.2 Borgerkrigstiden (1130-1240) og tidlig hirdutviklinger	13
2.3 Det fredelige 1200-tallet	17
2.4 Konklusjon	22
3. Våpen og Hird i kamp	23
3.1 Introduksjon	23
3.2 Vikingtiden og mangel av kilder	23
3.3 Sverres Saga og hirden i krig	24
3.4 Hirdens våpen og krigerkultur i 1200-tallet	26
3.5 Konklusjon	29
4. Avslutning	29
REFERANSELISTE:	31
Kilder:	31
Litteratur:	31
Internett:	32

1. Innledning

1.1 Tema og problemstilling

Hirden var i flere århundrer en organisasjon med enorm betydning i det norske kongedømmet, og i denne lange perioden ville hirden være involvert i stort sett alt av krig i Norge. Hirden og hirdmenn representerte lenge kongedømmets profesjonelle elitestyrke, altså ryggraden av hæren, og ut ifra denne posisjonen ville deres organisasjon oppleve en gradvis og massiv vekst i både ansvar og innflytelse innenfor det norske kongedømmet. Hirdens senere historie, derimot, var en hovedsakelig fredelig periode med få muligheter for deltakelse i krig. Hirden i sin siste fase ville dermed ta for seg en større administrativ rolle i kongedømmet, ettersom kongedømmet ikke lenger hadde behov for krigere. Med tanke på dette, kan man stille seg selv spørsmålet, opplevde hirden en endring i deres militære funksjon og roller som følge av denne utviklingen?

Allerede i vikingtiden gjør hirden seg godt synlig i norsk historie, med at Harald 'Harråde' sin hird tyder på å ha spilt en betydelig rolle i sitt kongestyre. Flere århundrer senere, kort før Norge havnet i union med Sverige, ville Håkon V ta for seg målet å begrense den enorme makten hos sin egen hird. Disse to norske kongene gir ett innblikk i hirdens lange og betydningsfulle rolle i Norges historie, i tiden hvor Norge ennå var et selvstendig kongedømmet. Igjennom denne perioden opplevde hirden en enorm forvandling, fra å være en betegnelse på ulike krigerfølger til å representere en organisasjon og gruppe av enorm innflytelse innenfor det norske kongedømmet, nemlig en hirdadel.

I det moderne synet av hirdens historie er det satt særlig fokus på deres forvandling til en aristokratisk adel, hvor det i utgangspunktet blir satt fokus på deres endelige og enorme administrative roller, og innflytelsen de fikk som følge av dette. Ved dette synet kan det dermed dannes en forståelse av at den senere og endelige hirden i hovedsak fungerte som en administrativ organisasjon, som mistet store deler av deres tradisjonelle, hovedsakelig militære funksjon.

I denne bacheloroppgaven vil jeg nærmere undersøke hirdens langvarige historie fra sen vikingtid opp til Håkon V's død i 1319, med særlig fokus på militærrollene hirden tok for seg innenfor det norske kongedømmet. Videre vil jeg undersøke hirdens historie angående våpen og rolle i kamp, som vil gi oss ett innblikk i hirdorganisasjonen sin krigerkultur og betydningen av det. Gjennom denne undersøkelsen vil det dermed argumenteres at hirden i

stor grad beholdt sin tradisjonelle militær funksjon, helt fram til sin siste fase, med at hirden og deres hirdmenn konstant og kontinuerlig opprettholdt en sterk krigerkultur i sin organisasjon.

1.2 Metode og kilder

I denne oppgaven har jeg tatt i bruk både skriftlige kilder og moderne historisk faglitteratur for å kunne gi god kontekst og et grundig svar til problemstillingen. Metoden jeg tok i bruk varierte mellom kilder, siden bruken av de ulike kildene hadde forskjellige formål i oppgaven. Kildene tatt i bruk i oppgaven har også varierende bakgrunn og kontekster knyttet til dem, som er viktig å kunne ha kunnskap om, i og med at det kan ha innflytelse over vår historiske kunnskap. I den første halvdel av oppgaven er det særlig tatt i bruk informasjon fra moderne litteratur, deretter har oppgaven tatt større bruk av primærkilder som kongesagaer og skriftlige tekster fra 1200-tallet.

Moderne historisk faglitteratur har blitt tatt i bruk for å kunne danne en fullstendig og helhetlig bilde av hirdens historie, som ville bidra til å gi leseren kontekst og enn større forståelse rundt hirdens organisasjon. Denne moderne litteraturen bygger hovedsakelig på primære kilder, og er i bunn og grunn en enkel moderne gjenfortelling av de historiske hendelsene de forteller om. Til tider har forfatterne bak denne litteraturen tilbudt sine egne tanker og ideer angående historiske hendelser, hvor det finnes få bevarte kilder til å ellers forsyne historikere med fullstendig informasjon av hendelsene. I oppgaven har jeg unngått å ta i bruk slike spekulasjoner av moderne forfattere.

Flere kongesagaer har blitt tatt i bruk i oppgaven, nemlig *Olav Kyrres saga*¹ og *Sverres saga*.² Kongesagaene er svært viktige kilder med at de er blant våre eldste kilder fra perioden, som baserer sitt innhold på informasjon utenom mer moderne spekulasjon. Bruken av kongesagaene byr, derimot, på visse vanskeligheter.

Den største faren ved bruk av kongesagaer som kilde, er muligheten av at kongesagaene bygger på upålitelig og feilaktig informasjon. *Olav Kyrres saga* ble skrevet av Snorre Sturlason over hundre år etter at Olav Kyrre døde, lenge etter at øyenvitner fra Olavs levetid kunne ha hatt fortalt om personlige erfaringer o.l. Ved en slik tidslengde mellom hendelse og

---

¹ G. Storm, «Heimskringla: Olav Kyrres Saga», J. M Stenersen & Co, Kristiania, 1900

² G. Storm og A. Bugge, «Sverres Saga» I.M. Stenersens Forlag, Kristiania, 1914

nedskrivning av hendelse, er det stor sannsynlighet for at visse detaljer kan ha blitt forvrengt eller gått fullstendig tapt.

I tillegg er det også svært sannsynlig at et ytre motiv ville ha hatt innflytelse ovenfor hvordan kongesagaene ble skrevet. Kongesagaene ble som regel skrevet for og med hjelp av kongemakten, dette er tilfellet hos *Sverres saga* hvor store deler av sagaen ble skrevet i samarbeid med kongen, mens kong Sverre ennå levde.³ I og med at kongesagaer kunne bidra til legitimering og styrking av kongemakten, er det åpenbart at kongemakten ville ta i bruk kongesagaer som et verktøy til å fremme egne interesser. Nemlig hvor mye informasjon innen forskjellige sagaer som er manipulert, er ennå omdiskutert av moderne historikere, det er i hvert fall tydelig at sagaene til tider vil overdrive eller underdrive ulike hendelser.⁴ Heretter må vi dermed ta hensyn til at kongesagaene kan være upålitelige kilder, i og med at de til tider ble skrevet under vanskelige og usikre forhold, og med et ytre motiv fra kongemakten som kunne bidra til et viss bias.

Av skriftlige kilder fra 1200-tallet, er det særlig tekstene *Hirdloven*⁵ og *Kongespeilet*⁶ som er relevante til hirden, og som er tatt i bruk i oppgaven. Disse tekstene fokuserer begge på hirden spesifikt, i motsetning til kongesagaene. Slike hird-relevante tekster fra 1200-tallet er antageligvis mer pålitelige enn kongesagaene, med at den beskriver hirden i sin egen tid, og forsyner leseren med rikelige og utfyllende detaljer i forhold til dette. Særlig viktig er kildenes verdi som levninger. *Hirdloven* og *Kongespeilet* tar begge for seg målet å forklare hva slags regler hirdmenn skal følge, og hvordan de skal oppføre seg som hirdmenn. Ved dette får vi et sterkt inntrykk av hva slags forventninger og tanker samfunnet, i hvert fall det norske kongedømmet, hadde i forhold til hirden. Slike forventninger og tanker hos samtidens samfunn, vil bidra til en dypere forståelse av hirden som organisasjon.

Ved sitater og referanser til primærkilder, som f.eks. *Hirdloven* eller *Kongespeilet*, vil jeg i oppgaven referere til en oversatt moderne versjonen av tekstene, dette for å kunne forsikre en god flyt i oppgaven. I referansenotatene vil jeg dermed oppgi den originale norrøne versjonen av teksten jeg refererer til.⁷

---

³ G. Storm og A. Bugge, 1914

⁴ Knut P. L. Arstad, «Krigføring i middelalderen» Forsvarsmuseet, Oslo, 2003: 11-12, Sverre Bagge, «From gang leader to the Lord's anointed» Odense University Press, 1996: 32-51

⁵ Steinar Imsen, «Hirdloven til Norges Konge og hans håndgangne menn» Riksarkivet, Oslo 2000.

⁶ A. W. Brøgger, «Kongespeilet» H. Aschehoug & Co. (W. Nygaard), Oslo 1947

⁷ Steinar Imsens «Hirdloven til Norges Konge og hans håndgangne menn» inkluderer både den moderne oversettelsen og den originale norrøne teksten som oppgaven tar i bruk. Den originale norrøne teksten for

1.3 Forskningsstatus

Hirden var lenge en sentral del av norsk samfunn og historie, samtidig som det var en organisasjon unik i den føydalistiske middelalderen, dette har dermed bidratt til en langvarig interesse hos historikere angående hirden. Det er særlig i fra 1900-tallet opp til moderne tider at vi opplever enorme mengder med historisk skrivning og forskning med relevans til hirden, som jeg har tatt nytte av i forsøket på å belyse hirdens historie. Det er flere verk i denne perioden som har hatt betydning for videre diskusjon og forskning av emnet, alle med sine egne tanker og forståelse av hirden og dets historie. Jeg vil i dette kapitlet ta for meg den moderne litteraturen jeg har brukt og som er relevant til moderne forskning av hirden, med forfatterne referert til i kronologisk rekkefølge.

I 1974 ga Knut Helle ut boken *Norge blir en stat 1130-1319*.⁸ Verket var blant de første som la vekt på hirdens rolle i norsk historie, og verket er i dag referert av flere historikere når de skriver om den norske hirden i dets siste, mest innflytelsesrike, fase. Angående mitt tema, legger Helle særlig vekt på hirdens sentrale rolle i perioden, hvor han argumenterer at Norge utviklet seg om til en stat, som han tyder til i tittelen av boken. Helle setter særlig fokus på hirdens forvandling fra et enkelt krigerfølge, til det han kaller en «hirdadel» og «administrativt tjenestekorps», som fungerte som en av hovedverktøyene til denne nye staten.⁹ Forestillingen og forståelsen Helle bygger om hirden og dets hirdmenn er dermed som en aristokratisk adel, som lenge siden hadde kvitt seg med sin enorme militære roller for å kunne fokusere mer på å administrativt styre kongedømmet som en norsk, nærmest, føydaladel. Dette synet på hirden kommer som følge av at Helle fokuserer på perioden 1130 til 1319, som er perioden hvor hirden befant seg i en økende fredelig kontekst hvor de tok for seg større administrative roller. I tillegg må det nevnes at Helle fokuserer spesielt på institusjoner i historie, dvs. sofistikerte og komplekse organisasjoner som tok for seg samfunnsoppgaver som administrativ styring o.l., dette bidrar til Helles partiske syn mot hirden som en kompleks administrativ hirdorganisasjon i stedet for en delvis primitiv krigerfølge.

Kongespeilet er Rudolph Keyser, Peter A. Munch, Carl R. Unger, «Speculum regale. Konungs-skuggsjá. Kongespeilet: Et filosofisk-didaktisk skrift, forfattet i Norge mod slutningen af det tolfte aarhundrede.» Carl C. Werner & Comp, Christiania, 1848

⁸ Knut Helle, «Norge blir en stat 1130-1319» Universitetsforlaget, 1974

⁹ Knut Helle, 1974: 200

I 1977 ga Per Sveaas Andersen ut boken *Samlingen av Norge og kristningen av landet 800-1130*.¹⁰ Verket komplementerte Knut Helles tidligere verk og hadde som mål å gi en lignende helhetlig framstilling av Norges historie, denne gangen med fokus på den tidligere perioden 800-1130. Ulikt Helles tidligere verk, tilbyr Andersen en framstilling av hirden og dets organisasjon som er svært uklart og vagt. Andersen representerer hirden igjennom perioden som en organisasjon med tydelige militære roller, hvor de altså fungerte som en profesjonell elitestyrke til forskjellige stormenn, men innflytelsen og rollene til hirden, og dets hirdmenn, vil oppleve svær variasjon uten at leseren blir tilbudt noe mer utfyllende informasjon.

Andersen setter regelmessig lite fokus på hirdens rolle i norsk historie, og fokuserer heller på andre områder for å kunne gi et helhetlig bilde av Norges historie i perioden. En slik vag framstilling av hirden hos Andersen er muligvis resultatet av perioden han fokuserer på, som er mangelfull i kilder i forhold til perioden Helle holder seg til, og dette har dermed gjort det vanskelig for Andersen å kunne spesifisere og gi utfyllende informasjon angående hirden. Til tross et vagt bilde av hirden, bidrar Andersen til en moderne forståelse av hirden som en organisasjon med en lang militær historie og fokus, som da har lenge holdt en essensiell rolle innenfor Norge selv om denne rollen til tider kan være vanskelig å spesifisere.

I 1998 ga Sverre Bagge ut boken *Mennesket i middelalderens Norge*.¹¹ I likhet med tidligere verk, vil dette verkets hovedfokus ikke være hirden, i dette tilfellet handlet det om tanker, tro og holdninger i Norge i perioden 1000-1300, men Bagge vil stadig referere til hirden og dets organisasjon gjennom verket. Bagges synspunkt og forståelse av hirden fungerer som et midtpunkt mellom Helle og Andersen. Bagge setter særlig fokus på bruken av kilder som beretninger, angående hirden har Bagge i utgangspunktet tatt bruk av kilder som *Kongespeilet* og ulike kongesagaer. Ut ifra dette har Bagge bidratt til en forståelse av hirden som en organisasjon med en stor variasjon av mål og roller tilknyttet den, i motsetning til en organisasjon som har en tendens til å fokusere på en spesifikk rolle, som da er tilfellet hos Helle og Andersen. Bagges syn på hirden er da som en organisasjon med en tydelig vedvarende krigerkultur gjennom dets historie¹², men som utviklet seg gradvis om til et verktøy av kongedømmet til «...å forene aristokratiet under sitt lederskap...».¹³ Bagges syn representerer dermed et mer moderne synspunkt av hirden, som bygger på en helhetlig forståelse av hirdorganisasjonen og dets varierende roller.

---

¹⁰ Per Sveaas Andersen, «Samlingen av Norge og kristningen av landet 800-1130» Universitetsforlaget, 1977

¹¹ Sverre Bagge, «Mennesket i middelalderens Norge» Aschehoug & Co. (W. Nygaard), Oslo, 1998

¹² Sverre Bagge, 1998: 175-176

¹³ Ibid: 187

1.4 Oppgavens struktur

Hovedinnholdet i denne oppgaven er delt inn i to kapitler. Kapitlet «Fra krigerhird til hirdadel», tar for seg hirdens historie i sin helhet, altså perioden hvor hirden var synlig i skriftlige kilder og hadde en tilsynelatende betydelig rolle innen norsk historie. Hirdens historie kan være vanskelig å navigere, med at det til tider var flere hilder med egne tradisjoner og utviklinger, samtidig som at forskjellige omstendigheter som krig og fred ville ofte ha stor innflytelse på hva slags roller hirden tok for seg til forskjellige tider. Ved denne delen forsøker jeg dermed å framstille en gradvis utvikling hos hirden, hvor dets utviklinger knyttes til visse tidsperioder eller kongstider, som gir en mer navigerbar og enkel forståelse av hirdens utvikling gjennom tid. Målet med denne delen er dermed å skaffe en bedre forståelse for hirden, dets utvikling, og roller den tok for seg gjennom sin livshistorie, samtidig som å skape en kontekst til problemstillingen av oppgaven.

Kapitlet «Våpen og Hird i kamp», legger større vekt på det militære aspektet av hirdens historie. Ved denne delen tar jeg utgangspunktet i hirdens utrustning og deltakelse i ulike kamper, i forskjellige tider av deres historie. Innholdet i denne delen vil videre bli kategorisert inn i forskjellige områder og tilhørende tidsperioder. Her vektlegges særlig den siste fasen av hirdens historie, dette kommer som følge av at store deler av moderne kunnskap om hirdens organisasjon og funksjoner stammer fra kilder fra denne tidsperioden. Ved denne delen setter jeg problemstillingen i fokus, ved å vise til krigerske holdninger innen hirden som motbeviser enn reduksjon av hirdens militære funksjoner i deres siste fase.

2. Fra krigerhird til hirdadel

2.1 Hirden i vikingtid

Igjennom vikingtiden, fungerte hirden i hovedtrekk som et krigerfølge, med eksklusivt militært fokus, med tilknytting til forskjellige stormenn, bl. annet konger og høvdinge. Derimot, vil det utover sen-vikingtid, og særlig tidlig middelalder, oppleves forskjellige politiske utviklinger som ville ha innflytelse ovenfor hirdens organisasjon og utvikling. Det er slike tidlige politiske utviklinger, i perioden, som bidro til at hirdorganisasjonen ville i senere tid utvikle seg til en organisasjon som inkluderte forskjellige ansvarsområder innenfor kongedømmet, i stedet for å ivareta sin tradisjonelt eksklusive militære rolle og funksjon.

Slike politiske utviklinger blir opplevd allerede i vikingtiden i fra Harald Hardrådes tid som konge.

Hirdens fremvekst under Harald 'Hardråde'

Mulig som følge av mangel på tidligere kilder, er det ikke før Harald 'Hardråde' sin kongetid (1046-1066), at hirden oppleves til å holde en betydelig rolle innenfor det norske kongedømmet. Harald Hardråde hadde igjennom sin tid som konge blitt stadig mer avhengig av hirden i hans krigshandlinger, som inkluderte en mislykket invasjon av England i 1066.¹⁴

Haralds hirdorganisasjon var sannsynligvis, rent tallmessig, en hird av betydning i forhold til andre konger i perioden, en indikasjon av dette er hans tallrike hyllinger fra hirdskalden i forhold til andre nordiske konger. Som nevnt av Per Sveeas Andersen i *Samlingen av Norge og Kristningen av Landet*, «Mens vi bare kjenner navnet på en skald (Torleik Fagre) ved Sven Estridssøns hird (konge av Danmark 1047-1076), hyller ti skalden Harald som den «modige, «gavmilde», «vidt berømte», «mektige» og «herlige» fyrste.»¹⁵

Til tross for Haralds tallrike hyllinger fra forskjellige hirdskalden, ville hans hird antageligvis ikke besto av mer enn 100 hirdmenn. Ifølge *Heimskringla*, hadde sønnen Olav Kyrre 120 hirdmenn, altså 60 gjester og 60 huskarler, dette påstår Olav til å være en halvdel mer folk enn det sin far hadde.¹⁶ På tross av Harald Hardrådes mindre tallrike hird i forhold til framtidige konger, kan det forstås at hirden først nådde en styrket politisk posisjon i hans tid som konge, med at flere historikere legger vekt på hirdens betydning i Haralds tid.¹⁷ Etter Haralds død, kan det dermed antas at Olav Kyrre arvet en hirdorganisasjon av stor militær betydning og nylig grunnleggende politisk betydning innenfor det norske kongeriket.

Olav Kyrres saga: Tidlig kunnskap om hirden

Ved Haralds død i England i 1066, reiste sønnen Olav (1067-1093) hjem til Norge for å kunne bli kronet konge året etter. I motsetning til sin militaristiske far Harald, deltok Olav Kyrre svært sjeldent i krigshandlinger, hans tid som samkonge, og senere enekonge, var i hovedsak en fredelig periode. Tilnavnet «Kyrre» (norrønt: kyrri) avslører videre Olavs fredelige

---

¹⁴ Per Sveeas Andersen, 1977: 166

¹⁵ Ibid: 150

¹⁶ *Heimskringla: Olav Kyrres Saga* kap. 4

¹⁷ Per Sveeas Andersen, 1977: 149

politikk, med at det betyr «den fredelige».¹⁸ Til tross for lite militær aktivitet i hans tid som konge, var Olavs tid en viktig periode for styrkingen av hirdorganisasjonen.

Olav Kyrres fredelige utenrikspolitikk markerte en utvikling og ny holdning hos de norske kongene. I det tidligere norske konger hadde ansett de britiske øyene som tradisjonelle herjings- og plyndringsområder, var ikke Olav Kyrre interessert i å fortsette en slik utenrikspolitisk tankegang.¹⁹ Dette tyder på at vikingferd ikke lenger var en viktig, eller lønnsom, biinntekt for de norske kongene i tidsperioden. Olav Kyrres innenrikspolitikk tyder også på en endring innenfor norsk samfunn, som sett med etablering av bispeseter og stiftelse av gilder i byene.²⁰ Slike utviklinger markerer en periode hvor det norske samfunn, i større grad, tok i bruk og utviklet seg ved hjelp av europeisk innflytelse. I likhet med det europeiske kontinentet, var politisk makt nå knyttet til besittelse av jordegods, det ble nå satt større fokus på inntekter fra egne ressurser ovenfor inntekter fra vikingferd o.l.²¹

En nærmere orientering etter europeisk kontinental kultur i Olavs tid, er også opplevd igjennom utviklinger i hans hoff og hird. Allerede nevnt er utvidelsen av hirden i Olavs tid, samtidig oppleves det at hirden får en større seremoniell rolle, med at prestisjefylte posisjoner som «skutilsveiner» blir dannet og at hirden utvikler en hierarkisk struktur.²² Utviklinger som dette har tydelig inspirasjon fra det europeiske kontinentet, hvor seremonielle roller og involvering av unge aristokratiske menn i kongelig tjeneste var viktig. «Skutilsveinn» rollen bygde sannsynligvis på inspirasjon i fra engelske hoff.²³ Som følge av en slik utvidelse, gjorde Olav hirden mer attraktivt for aristokrater, dvs. menn av gode ætter, som ønsket å ta for seg roller hvor de sto tettere kongen og dermed makten i kongedømmet.

Utviklingene i Olavs tid, særlig kongerikets nærmere tilknytning til europeisk kultur, markerer en viktig periode for hirden i dens videre utvikling. Kongerikets fokus på egne ressurser, dvs. avkastning fra jordegods o.l., førte til et behov hos de norske kongene til å ha en stående militær styrke til å kunne beskytte, og mulig utvide, deres jordegods og landområder. Olavs utvidelse av hirden er en tydelig konsekvens av et økende behov for en sterk permanent og profesjonell militær styrke. Utbyggingen av hirdens seremonielle rolle

---

¹⁸ Bjørn Bandlien, «Man or Monster? Negotiations of Masculinity in Old Norse Society» University of Oslo, 2005: 267

¹⁹ Per Sveaas Andersen, 1977: 170

²⁰ Ibid: 172

²¹ Ibid: 172

²² Bjørn Bandlien, 2005: 265-266

²³ Ibid: 272

markerer samtidig en viktig endring med at, hirden ikke lenger ble vurdert en ren militær styrke, men heller en organisasjon som kunne brukes til å knytte aristokratiet med kongstjenesten og, gjennom å ansette aristokratiske medlemmer av samfunnet, også ha egenskapen til å ta for seg både rådgivnings og administrative roller. Olav Kyrres tidlig utvikling av sin egen hird vil, i senere tid, ha stor innflytelse ovenfor hirdorganisasjonens forhold til fremtidige konger.

Olav Kyrres etterkommere

Olav Kyrres innflytelse over hirden er først tilsynelatende igjennom hans sønn, Magnus Berrføtt (1093-1103), tid som konge. Olavs utbygging av hirden til å bli en sterk stående profesjonell militær styrke bl. annet, tillot Magnus muligheten til å delta i, nærmest, kontinuerlige hærferder mot vesterøyene, hvor det var fokus på å legge disse områdene under den norske konges velde.²⁴

Olav Kyrres innflytelse ovenfor hirden er også tilsynelatende hos hans barnebarn, samkongene Øystein, Sigurd og Olav. Etter at Magnus Berrføtt falt i 1103 under en herjingsferd i Ulster, var hans sønner enda av ung alder og dermed ikke egnet til å regjere som konger, samtidig var ingen av de ektefødte eller fullbrødre. Den tidlige perioden i samkongenes tid er dermed markert av en stor innflytelse blant både hirdmenn og lendmennene i landet, med at de kom sterkt inn i bildet som rådgivere og styringsmenn.²⁵ Med at hirdmenn ble gitt slike mektige stillinger på lik linje med de mer tradisjonelle lendmennene og ættaristokratiet, oppleves det at hirdorganisasjonen var, i perioden, godt egnet til å ta for seg roller utenfor det militære. Denne utviklingen kan bli ansett som en følge av at Olav Kyrre involverte aristokratiet i hirdorganisasjonen, og dermed tok i bruk aristokratiets administrative kunnskap.

2.2 Borgerkrigstiden (1130-1240) og tidlig hirdutviklinger

Utbruddet av borgerkrigstiden kom som følge av Sigurd Jorsalfars død i 1130, denne perioden fra 1130 til 1240 ville omfatte en langvarig konflikt på norsk territoriet mellom forskjellige kongsemner, i tillegg til deres tilhengere, og deres krav på kongeriket.²⁶ Igjennom denne

---

²⁴ Per Sveaas Andersen, 1977: 173-177

²⁵ Ibid: 177

²⁶ Knut Helle, 1974: Kapittel 6,11 og 18, Ole Georg Moseng, Erik Opsahl, Gunnar I. Pettersen, Erling Sandmo, «Norsk historie I 750-1537» Universitetsforlaget, Oslo, 2007: 111-140

perioden, opplever hirden først en kraftig gjenopplevelse av deres tidligere tradisjonelle rolle som militært fokuserte krigsfølger, dette som følge av sporadiske konflikter mellom hirder i perioden. Dermed fortsettes det en viss videre utvikling av deres organisasjon som bygger på de tidligere utviklingene fra vikingtiden, hvor hirden tar for seg mer administrative roller i det behovet for deres krigerevne blir mindre viktig. Utviklingene i borgerkrigstiden vil føre til en styrket kongemakt i Norge, med en sterk sentralisert stat, hvor hirdorganisasjonen fungerer som fundamentet bak en styrket kongemakt.

Etter voldelige erfaringer fra deres far, Harald Gilles (1130-1136) tid som konge, vektlegger samkongene Øystein, Sigurd og Inge, hirdens militære egenskaper ovenfor administrative egenskaper, som tidlig sett gjennom tiden til Olav Kyrre. Hver av brødrene setter stort fokus på å opprette sine egne hirder i det de først blir myndige og egnet det, den eldste broren Øystein oppretter sin egen hird først,²⁷ etterfulgt av Sigurd og Inge som oppløser deres felles hird for å også kunne danne sine egne.²⁸ Konflikten mellom brødrene markerer en av de tidligere stridene i borgerkrigstiden, hvor kongsemnene sloss mot hverandre ved å ta i bruk deres respektive krigsfølger, som besto i hovedsak av deres hird. Dette setter standarden for perioden, med at hirder igjen legger stort sett all fokus på deres rolle som lojale krigsfølger til forskjellige stormenn, særlig stridende kongsemner.

Til tross for at hirden går tilbake til en mer tradisjonell militær rolle, vokser deres betydning i perioden med at hirdorganisasjonen nå fungerer som hovedgrunnlaget til hver av kongsemnenes makt. Ved å være maktgrunnlaget til de stridende kongsemnene, oppleves det at hirden tar for seg en større politisk betydning selv i denne krigsfokuserte perioden.

En hendelse av betydning i denne tidlige fasen av borgerkrigstiden er Håkon Herdebreis kongevalg. Ettersom Øystein falt i kamp mot sin bror Inge, gikk resten av flokken hans og samlet seg rundt nevøen hans Håkon Herdebrei, sønn av Sigurd. Restene av Øysteins flokk tar Håkon som konge uavhengig av ønskene det tradisjonelle hyllingstinget, dette fører til at Håkon senere dreper Inge og etablerer hans enekongedømme. Denne hendelsen viser en endring i det tradisjonelle kongevalgssystemet med at bøndene på tinget har fått mindre innflytelse en flokken eller hirden. Samtidig så er kongevalget av Håkon Herdebrei et tidlig eksempel av en flokk som designerer et nytt kongemne etter døden av den forrige kongen.²⁹ Hendelsen viser at hirden får større betydning i perioden, med at den blir involvert i

---

²⁷ Knut Helle, 1974: 44

²⁸ Ibid: 53

²⁹ Ibid: 55

kongevalg og får reell innflytelse angående designering av nye konger. Hirdens involvering i valg og utnevning av konger vil fortsette i tiden framover.

Hirder i krig og framveksten av Sverres birkebeinerhird

Av kongsemnene og kongene med mest innflytelse ovenfor hirden i perioden, er Sverre Sigurdsson (1183-1202) blant de som bidro til de mest betydningsfulle og langvarige endringene for hirden. Hirdens utvikling under Sverre sin tid var dermed et følge av både konsekvenser som følge av Sverres strid med Magnus, i tillegg til at det var et følge av Sverres egen innflytelse over utvikling av sin egen hird, som naturligvis ble arvet av følgende konger.

I konflikten mellom kongsemne Sverre og kong Magnus Erlingsson (1163-1184), fikk Magnus støtte fra flertallet av de gamle norske høvdingættene, unntaket var ættaristokratiet i Trøndelag som støttet Sverre og tilbydde han en base for sine militære operasjoner.³⁰ Til tross for Magnus sin overveldende støtte i resten av landet, ville han ofte oppleve nederlag som følge av Sverres overlegne lederegenskaper og dyktighet som krigsleder.³¹ Konflikten endte dermed med det endelige slaget ved Fimreite (1184), hvor Magnus falt i kamp og Sverre kort etter ble gjort til enekonge.³²

Den største konsekvensen av striden mellom Sverre og Magnus, var nemlig utslettelsen av høvdingættene som støttet, kjempet, og falt i krig i sammen med Magnus. I *Sverres Saga* uttaler Magnus at han mistet et hundretall «lendbårne» hirdmenn, en betydelig mengde av det norske ættaristokratiet.³³ Med et slikt enormt tap blant deres medlemmer, var ikke høvdingættene i stand til å gjenoppbygge seg selv til sin tidligere styrke, det norske ættaristokratiet var i stor grad utslettet.

Som følge av dette nederlaget hos høvdingættene, fikk Sverre mulighet til å danne en ny høvdingklasse etter utslettelsen av den første, dette gjorde han dermed ved å forfremme lojale tilhengere, hovedsakelig fra birkebeinerhirden, til høvdingstillinger.³⁴ Med dette knyttet Sverre høvdingklassen til kongstjenesten, kongstjenesten ville dermed i stor grad omfatte hirden og dens organisasjon. Samfunnstilling i Norge i tiden framover ble dermed bygd på

---

³⁰ Ibid: 82

³¹ Ibid: 83

³² Ibid: 85, Sverre Bagge, «From gangleader to the Lord's anointed» Odense University Press, 1996: 43-49

³³ Ibid: 74

³⁴ Ibid: 75

deltakelse i statsstyringen, og mindre på nedarvet lokalt maktgrunnlag, landets stormenn framover ville altså ikke ha mulighet til å nedarve makt i likhet med sine forgjengere.³⁵

Den politiske utviklingen under Sverre har stor betydning ovenfor hvordan det norske kongedømmet hadde mulighet til å sentralisere makten til den grad som ikke var mulig i andre europeiske land, hvor ættestokratiet fortsatt hadde sterkt nedarvet og lokalt maktgrunnlag. Hirden var en sentral del av denne utviklingen, med at hirdorganisasjonen ga den største muligheten for deltakelse i statsstyring. Utslettelsen av ættestokratiet og vektlegging på kongstjeneste i denne perioden, resulterer i en økende betydning hos hirdorganisasjonen i den følgende perioden.

Slutten av borgerkrig og hirdens krigertid

Den langvarige maktkonflikten mellom Jarl Skule og Kong Håkon Håkonsson (1217-1263) markerer den endelige konflikten i borgerkrigstiden, med at Skule dør i 1240 etter en kortvarig reisning mot Håkon.³⁶ Gjennom denne konflikten oppleves hirden til å ha enorm betydning og innflytelse i utfallet av konflikten, med at Skules nederlag resulterer som et følge av Håkons stigende maktkonsolidering, hvor han da sikret hirden og hirdmenneses lojalitet imot sin egen person. Hirdorganisasjonen som sett igjennom denne konflikten markerer dermed et endelig resultat av tidligere utviklinger i både vikingtiden og borgerkrigstiden, hvor resultatet er en hird som har utviklet seg fullstendig til å fungere som fundamentet til kongens makt og styringsapparat.

Hirdens innflytelse merkes tidlig i Håkons tid som konge, med at hirdens støtte var avgjørende i å få den 13 år gamle guttekongen hyllet konge i 1217.³⁷ Blant tronkandidatene i 1217, sto Håkon svakt til med at han var ung, uektefødt, og lite interessert i politikk.³⁸ I motsetning sto tronkandidater som Skule, med en allerede sterk oppbygd politisk stilling og støtte fra kirken, godt til for å kunne bli hyllet konge.³⁹ Håkons hylling til konge kom dermed som følge av sterk og besluttsom støtte fra deler av birkebeinerhirden, som Skules krets fryktet var i stand til å sette i gang en ødeleggende strid hvis deres kongsemne ble nektet

---

³⁵ Ibid: 76

³⁶ Ibid: 111

³⁷ Ibid: 107

³⁸ Ibid: 108-109

³⁹ Ibid: 106

kongshylling. Resultatet var at Håkon ble hyllet konge, imens Skule nøyte seg med regentstillingen og et jarledømme som omfattet en tredjedel av riket.⁴⁰

Hirdens enorme innflytelse merkes selv etter Håkons kongevalg, med at Skule og Håkons konflikt vil i store grader bli kjempet gjennom å sikre personlig kontroll over deler av birkebeinerhirden. I situasjoner hvor hirden ble styrket gjennom å verve forskjellige stormenn og kapteiner, gjerne tidligere opprørere mot riket, tok de to motstanderne som regel nytte av situasjonen, ved å knytte lojaliteten til den nye hirdgruppen mot egen person. I 1222, forsøkte Skule å sikre lojaliteten til Ribbung lederen Kong Sigurd, og hans menn, ved å tilby dem fred i gjengjeld for å knytte seg til han personlig.⁴¹ I likhet ville Håkon, i 1227, sikre seg lojaliteten til Ribbung lederen Knut Håkonsson og sine tilhengere, ved å integrere mennene inn i sin egen hird.⁴² Skule og Håkons kamp over kontroll av hirden fortsatte fram til 1239, hvor Skule tok kongsnavn på Øyrating i et forsøk på å berge situasjonen hvor hans makt i økende grad minsket i forhold til Håkon, som stadig sikret seg større lojalitet hos hirden. Skules nederlag ved Oslo i 1240, resulterte dermed i slutten av borgerkrigstiden.⁴³

Håkons birkebeinerhird, representerer et endelig resultat av hirdens utvikling i både vikingtiden og borgerkrigstiden. Ved Håkons hylling og langvarige konflikt med tronkandidat Skule, oppleves det en mektig singulær hirdorganisasjon i landet, hvem sin støtte er kritisk for å både kunne bli hyllet konge og videre styre kongedømmet som konge. Videre merkes det en endring med at, hirden ikke lenger blir brukt som et betegnelse på krigerfølget til forskjellige stormenn, men heller som en betegnelse til en singulær hirdorganisasjon som er knyttet kongen, nemlig birkebeinerhirden i Håkons tilfelle. Håkons birkebeinerhird representerer dermed det endelig resultatet av hirdens utvikling, nemlig en kongshird. Utover 1200-tallet og opp til deres oppløsning, vil hirden i store grader ligne birkebeinerhirden i Håkons tid, med at det representerer en enestående mektig hird i kongedømmet, med både fremtredende militære og administrative roller i forhold til styring av kongedømmet.

2.3 Det fredelige 1200-tallet

Det fredelige 1200-tallet, som tok plass etter borgerkrigstiden, representerer den siste fasen av hirdens historie. Igjenom denne perioden vil hirden oppleve en enorm makt innen det norske

---

⁴⁰ Ibid: 106-107

⁴¹ David Brégaint, «Vox Regis: Royal Communication in High Medieval Norway» Norwegian University of Science and Technology, 2014: 180

⁴² David Brégaint, 2014: 180

⁴³ Knut Helle, 1974: 110-111

kongedømmet, til tider mer makt en kongen selv. Sentralisering og styrking av kongemakten ville være et felles mål for flere av kongene i perioden, og særlig her ville hirden bli tatt i bruk som et verktøy av kongemakten for å oppnå dette målet. Samtidig vil det oppleves en dannelse av en ny adel innenfor kongedømmet som følge av hirdmennesenes voksende innflytelse, nemlig en hirdadel.

Hirden i fred og økt innsats på sentralisering

Etter Skules nederlag førte Håkon, i lik linje med tidligere konger, en videre sentralisering og styrking av kongemakten i Norge. I denne endelige fasen av norsk sentralisering, som fortsatte etter Håkons tid, kommer det tydelig fram at hirden ble tatt i bruk som kongemaktens hovedverktøy i dets sentralisering prosjekt. I Håkons tid er det særlig to utviklinger som eksemplifiserer hirdens rolle som et sentraliseringsverktøy.

Omkring 1220, etter en lang periode med løs kontroll over Island, begynte det norske kongedømmet for alvor å blande seg inn i Islandske forhold, for å kunne legge øyen politisk under kronens kontroll.⁴⁴ Etersom Islandske høvdinger var i regelmessig konflikt med hverandre, ville flere høvdinger søke om opptak til kongshirden gjennom 1200-tallet, dette for å kunne styrke egen stilling i forhold til andre høvdinger. Til tross åpenbar fokus på egne interesser blant de Islandske høvdingene, var det norske kongedømmet i stand til å utnytte kongshirdens troskaps- og lydighetsplikt for å kunne øke dets myndighet på øya. Resultatet av en slik type politikk, hvor kongshirden var sentral, førte dermed til en utnevning av Gissur Torvaldsson som Jarl i 1258, og en endelig underkastelse av Island under det norske kongedømmet gjennom han.⁴⁵

En lik type sentraliseringspolitikk ble forsøkt å bli tatt i bruk av Håkon i forhold til Suderøyene og Man. I sitt forsøk på å styrke forholdet mellom øyene og det norske kongedømmet, ville han kreve rett til utnevning av nye herskere over øyene, samtidig som å kunne stevne dem til hirden, hvor han da kunne gå dem i hånde og gi instruksjoner. Håkons krav ble, derimot, bare delvis respektert og fulgt av Suderøyene og Man.⁴⁶

Hirden blir ett hoff og begynnelsen av hirdadelen

Etter at Håkon døde på Orknøyene i 1263, tok sønnen Magnus 'Lagabøte' (1263-1280) over som norsk konge uten problemer, allerede før Håkons død hadde Magnus blitt kronet konge

---

⁴⁴ Ibid: 120

⁴⁵ Ibid: 121

⁴⁶ Ibid: 125

og innsatt som regent.⁴⁷ I Magnus' tid oppleves det en alvorlig styrking av hirden som organisasjon, samtidig som hirdens betydningsfulle administrative rolle blir gjort tydelig. Etter utsletting av det gamle ættestatokratiet i Sverres tid, er det nå tydelig at et nytt innflytelsesrikt aristokrati og adel har utviklet seg som erstatning, nemlig en hirdadel.

Det er særlig Magnus' rådgiverkrets hvor det oppleves et særlig sterkt inntrykk av hirdens innflytelse, med at kjernen av rådgiverkretsen besto av forretningsdyktige hirdgeistlige og hirdembetsmenn, som hadde avansert gjennom hirdrangene til kongedømmets mektigste stillinger. Eksempler på slike mektige hirdmenn var kansleren Askatin (senere biskop i Bergen) og Tore Håkonsson (senere baron).⁴⁸ Denne utviklingen innen den norske konges rådgiverkrets, allerede gjort tydelig under Håkon IV sin tid, markerer en ny periode for hirdens betydning i samfunnet. Hvor hirdmenn før hadde bare vært involvert i kongens rådgiverkrets, og til visse tider hatt enorm makt i forhold til andre ikke-hird medlemmer, hadde det nå utviklet seg til at deres hirdmedlemmer representerte kjernen i kongens rådgiverkrets, altså kongedømmets mektigste personer etter kongen selv.

Hirden viser også til sterk kontroll over kongedømmets utenrikspolitikk i perioden, med at diplomater i kongens tjeneste besto overveiende av hirdmenn. Hirdgeistlige var særdeles vanlig i diplomatiske ferder til utlandet, men flertallet av kongens diplomater var verdslige håndgangne menn.⁴⁹ Unge hirdmenn av gode ætter ble særlig trent opp av kongedømmet for å kunne fungere som effektive diplomater, slik diplomatisk trening kom antageligvis dermed på bekostning av mer tradisjonell militær trening.

Den mest betydningsfulle utviklingen i Magnus' tid, med betydning for hirden, var dermed omarbeidelsen og utvidelsen av en eldre hirdlov, sannsynligvis fra Sverres tid eller senere, som resulterte i den bevarte *Hirdskrå*, også kalt *Hirdloven*. *Hirdloven* gjorde rede for og fastsatte de håndgangne menns organisasjon, rettigheter og plikter.⁵⁰ Ved denne loven ble hirden, og dets medlemmer, fastslått som en type adel innenfor det norske kongeriket, med visse permanente og offisielle rettigheter.

Hirdens hersketid

---

⁴⁷ Ibid: 134

⁴⁸ Ibid: 135

⁴⁹ Ibid: 142

⁵⁰ Ibid: 136

Med Magnus' død i 1280, arvet hans sønn Eirik Magnusson (1280-1299) tronen når han var 12 år gammel. I Eiriks tid oppleves det en enorm innflytelse hos hirden, særlig rådgivende hirdembetsmenn, med at hirdadelen ville *de facto* ha kontroll over styringen av kongedømmet. «Stormannsregjeringen» og «rådsherrene», som utviklet seg under Eirik, demonstrerer hirdens enorme makt innen sen-høymiddelalderen, og er antageligvis den mektigste perioden for hirden og deres hirdadel.

Ettersom Eirik arvet kongedømmet i en ung alder, vart kongedømmet i stor grad regjert av farens rådgivere, en krets av baroner og særlig hirdembetsmenn, med unntaket av enkedronningen Isabella som ville ha stor innflytelse i regjeringen fram til hennes død i 1287.⁵¹ Tradisjonelt ville en slik regjering, hvor kongedømmet er regjert av rådgiverkretsen i stedet for kongen selv, ta slutt når kongen ble eldre og gjort myndig. Derimot, ville Eiriks rådgivere fortsette å ha enorm innflytelse i styringen av kongedømmet, fram til Eiriks død i 1299.⁵²

Rådsherrenes enorme makt, er særlig tydelig med tanke på kongedømmets utenriks og innenriks-politikk i perioden, hvor det åpenbart blir lagt mer vekt hos rådsherrens interesser enn kongens. Det er særlig i eksempler fra Eiriks tidlige kongetid hvor rådsherrenes innflytelse er åpenbar.

Allerede i 1280 dominerer rådsherrenes interesser med tanke på kongedømmets innenrikspolitikk, sett gjennom konflikten mellom rådsherrene og kirken. Ved kroningsseremonien til den unge kongen, ledet av erkebiskopen Jon, garanterte Eirik kongelige innrømmelser til kirken, samtidig som å forplikte seg til å bli kvitt lover og sedvaner som var til skade for kirken, og dets makt. En slik økning hos kirkens makt var en trussel for rådsherrene, og ytterligere hirden, som nå hadde nærmest et monopol over kongedømmets administrasjon og lovgivningsmyndighet. Med dette begynte konflikten mellom kirken og rådsherrene, som hevdet til å handle i kongens navn.⁵³

Striden mellom de to mektige institusjonene ble gradvis mer alvorlig. Flere rådherrer ble bannlyst av kirken, på den andre siden ble geistlige, som ikke fulgte rådsherrenes påbud, straffet gjennom bl. annet konfiskering av gods. Særlig interessant er rådsherrenes villighet til å opptre åpent og offentlig mot geistligheten, det er tydelig at rådsherrene antok seg selv som

---

⁵¹ Ibid: 249

⁵² Ibid: 249-250

⁵³ Ibid: 250

den høyeste autoriteten i kongedømmet. Striden endte dermed med erkebiskop Jons død i 1282, dette gjorde slutt på kirkelig motstand og førte til våpentilstand på rådsherrens vilkår.⁵⁴

Rådsherrenes konflikt med tyske kjøpmenn i det norske kongedømmet tyder videre mot deres enorme innflytelse. Før sin død, hadde Magnus Lagabøte satt en klar politisk linje ovenfor tyske kjøpmenn i Norge, de skulle dermed bli gitt særrettigheter i forhold til Bylovens likestillingsprinsipp mellom innfødte og fremmede i norske byer.⁵⁵ Denne politiske linjen ble ikke fulgt videre av rådsherrene, de og deres felles hirdembetsmenn hadde derimot personlige interesser i bl. annet norskdriven utenrikshandel. For å kunne verne deres handelsinteresser, ble det videre vedtatt visse forbud mot fremmede handelsmenn og innkjøp av deres goder.⁵⁶

Hirdens siste fase

I 1299 døde Kong Eirik sønneløs, med dette gikk tronen til hans bror Håkon (1299-1319). Håkons tid representerer den siste fasen av et selvstendig norsk kongedømme, hvor hirdens makt ble delvis begrenset, men likevel beholdt en enorm innflytelse innenfor det norske kongedømmet. Som følge av Håkons død i 1319, ville hirden oppleve en 'stille', men endelig oppløsning.

Ettersom Håkon hadde vært hertug i brorens kongetid, hvor han hadde full regjeringsmyndighet over eget territoriet og stor innflytelse i kongens regjering, opplevde han personlig den enorme innflytelsen rådsherrene hadde i brorens tid.⁵⁷ Et tidlig fokus i Håkons kongetid var dermed å forhindre lignende fra å oppstå i framtiden, en særlov «rettarbot» i 1302, angående tronfølge og formynderstyre, hadde som mål å hindre «den slags uhørt skade som riket fikk i vår begge brødres barndom».⁵⁸ Håkon tok seg særlig fokus på hirden ved dannelsen av slike særlover, med at det i utgangspunktet var hirdmenn som holdt makten i brorens tid. Håkon hadde lenge hatt ett dårlig forhold med hirden og allerede i 1293, i sin tid som hertug, stilte han seg mot håndgangne menn «som er vinnesyke og fulle av knep til å tynge kotkarlen».⁵⁹

Håkons mistillit mot og forsøk på å begrense hirdens makt er særlig synlig i *den store skipan av 17. juni 1308 om hird og forvaltning*, hvor flere av hovedpunktene tar spesifikt for seg

---

⁵⁴ Ibid: 250-253

⁵⁵ Ibid: 254

⁵⁶ Ibid: 254-255

⁵⁷ Ibid: 249-250

⁵⁸ Ibid: 262

⁵⁹ Ibid: 262

hirden og roller tilknyttet den. Skipanen nevner bl. annet at kongen tilbakekaller alle sysler i landet, dette antagelig for å kunne presisere forskjellige oppgaver og plikter de ulike systemenn ville ha rundt om i landet. Enda mer bemerkelsesverdig er kongens valg i å personlig ta for seg ledelsen av hirdstyringen, hvor han gis makten til å utnevne tilhengere til mektige hirdstillinger.⁶⁰

Til tross Håkons mistillit og begrensinger ovenfor hirden, beholdt hirdadelen sin mektige stilling innenfor det norske kongedømmet. Hirdadelen hadde innen denne tid utviklet seg til å ha et nærmest monopol over kongedømmets administrasjon, og hirden ville fortsette å være avgjørende i styringen av kongedømmet. Håkons tid som konge er særlig interessant med at den representerer en tid, hvor hirden framsto som den største trusselen til kongemakten.

Oppløsning

Håkon V Magnusson døde sønneløs i 1319, med dette arvet Magnus VII Eriksson den norske tronen, den svenske sønnen til sin datter Ingebjørg. Ettersom Magnus allerede var konge av Sverige, samtidig som det svenske kongedømmet var mektigere enn det norske, ville Magnus fortsette å holde sitt hoff i Sverige og fokusere på styringen av det svenske kongedømmet.

De norske kongene ville i fremtiden opprettholde seg utenfor det norske kongedømmet, hovedsakelig i Sverige og Danmark. Uten et behov for den norske kongshirde, særlig deres militære og administrative tjenester, opplevde dermed hirde en stille oppløsning.

2.4 Konklusjon

Hirdens historiske utvikling var en lang og begivenhetsrik prosess. Fra deres tidlig fremvekst i vikingtiden, rolle som krigere i borgerkrigstiden, og rolle som rådgivere i 1200-tallet, er det dermed tydelig at hirdens utvikling har hatt stor innflytelse fra omstendighetene i visse deler av dets historie. I perioder med voldelige konflikter i borgerkrigstiden, oppleves det et sterk fokus på tradisjonell krigføring innenfor hirde. Ved perioder av fred, derimot, viser hirde til å være svært villig i å ta for seg andre roller innenfor administrasjon og rådgivning, ettersom det ikke lenger var omstendighet eller behov for deres krigskunnskap. Det er dermed tydelig at hirdens utvikling var i stor grad påvirket av ytre krefter, med at de var villige til å ta for seg roller som passet kongedømmet og kongemaktens behov.

---

⁶⁰ Ibid: 263

3.Våpen og Hird i kamp

3.1 Introduksjon

I undersøkelsen av hirdens utvikling gjennom historien, er det tydelig at hirden hadde en sterk militær tradisjon og funksjon igjennom sin livshistorie. Derimot, vil denne militærfunksjonen hos hirden gradvis bli oversett av historikere, ettersom hirden gikk inn i sin siste fase og tok for seg andre roller innenfor kongedømmet. Dette skyldes at hirdmenn i øvrige posisjoner, nemlig de innenfor mektige administrative og rådgivende roller, ville ha større betydning ovenfor norsk historie enn deres felles, lavere og mer alminnelige, hirdmenn hadde som krigere og livvakter. Fokuset på mektige administrative hirdmenn, har skapt en tankegang om hirden at det, i sin siste fredelige fase, fungerte mer som et administrativt apparat i stedet som kongens krigerfølge.

I det følgende kapitlet vil jeg sette i fokus det militære aspektet av hirdens historie, for å kunne se om et slikt syn på hirden er korrekt. I kapitlet vil jeg utforske hirdens våpen og rolle i kamper gjennom norsk historie. Særlig vil jeg fokusere på den senere hirden, med at det er ifra 1200-tallet det finnes størst informasjon angående hirdorganisasjonen og deres tilhørende hirdmenn, samtidig som at det er denne siste fasen av hirden som er satt i fokus med tanke på vår moderne forståelse av hirden. I dette kapitlet vil det dermed oppdages at hirden opprettholdt en sterk militærfunksjon i sin endelige fase, hvis man retter synet mot selve hirdorganisasjonen og dets medlemmer ovenfor de mer mektige hirdmennene.

3.2 Vikingtiden og mangel av kilder

Vikingtiden presenterer lite om den ordinære hirdmanns bevæpning, samtidig som det belyser lite om hirdens faktiske erfaringer i kamp. Dette er ikke bare et resultat av mangel på kilder fra perioden, men samtidig et resultat av en mangel på en sentral hirdorganisasjon som sett i Norge i fra Sverres tid og utover. Til tross dette, er det en bred forståelse hos hirdens tidlige bevæpning og rolle i kamp som vi vil se innflytelse av senere.

Først må det nevnes at hirden fra vikingtiden, og stort sett utover sin historie, hadde et klart aristokratisk preg. Til tross for lite informasjon om tidlig rekruttering av hirdmenn, er det rimelig å anta at majoriteten av hirdmenn stammet fra storbondeætter, som fungerte som

klienter til ulike høvdinger rundt i landet.⁶¹ En hirdmanns våpen kan ha variert imellom ulike hirder, det er derimot forstått at en hirdmann, fra tidlig av, var forventet til å være bedre rustet for krig enn folk flest, med at de presenterte en personlig livvakt/elitestyrke. Antageligvis var hirdmenn i stor grad ansvarlig for egen utrustning, hvor de igjen hadde evnen til å utruste seg bedre enn f.eks. fattige bønder i leidangsordningen, siden de ble rekruttert fra storbondeætter som hadde råd til og hadde tilgang til bedre utstyr.

3.3 *Sverres Saga* og hirden i krig

Av kongesagaene er det særlig *Sverres Saga* som gir stor innblikk til hirdens rolle og erfaring i kamp, det er dermed særlig fokus på den tidlige birkebeinerhirden og slagene de kjempet i Sverres tid som tronpretendent. I sagaen er det særlig beskrivelsene av to slag som er verdt å fokusere på, nemlig Slaget ved Ilevollene i 1180 og Slaget ved Fimreite i 1184, hvor hirdens innsats blir satt i fokus.

Ved Ilevollene i 1180, møter Sverre imot Magnus sine styrker, begge parter forberedt på et slag. Ettersom Sverre oppdager sin egen styrke til å være i undertall, bestemmer han å satse på birkebeinerhirden for å kunne forhindre et langvarig slag, hvor tallrike Magnus ville ha hatt fordel. Sverre plasserer sin birkebeinerhird imot Magnus' hovedstyrke, nemlig leidangsmennene, hvor han finner fienden svakest. Samtidig gir han inntrykket at han selv befinner seg på motsatt fløy, altså blant sine leidangsmenn, for å forsikre at Magnus' hird fortsetter å rette seg imot disse. I slaget driver birkebeinerhirden fort Magnus' hovedstyrke på flukt, dette kort etter at Sverre personlig plasserer seg ved sine egne leidangsmenn for å forhindre at de flykter, og deretter retter seg mot Magnus' hird med en overlegen styrke.⁶²

I slaget ved Ilevollene viser både Sverre og Magnus sine respektive hirder, enorme mengder mer profesjonalisme enn leidangsmennene til stedet. Ved at Sverre satset alt på hirdens evne til å fort drive Magnus sin hovedstyrke på flukt, tyder det på at birkebeinerhirden ble ansett som en elitestyrke, som kunne med trygghet bli tatt i bruk i de mer avgjørende delene av slaget. I og med at Sverres leidangsmenn selv var på fare i å bli drevet på flukt av Magnus sin hird, forhindret bare av at Sverre personlig talte til sine menn og oppfordret dem til å fortsette

---

⁶¹ Knut P. L. Arstad, 2003: 18

⁶² G. Storm og A. Bugge, 1914: 46.

kampen,⁶³ tyder det på at leidangsmenn generelt var langt mindre dyktige krigere enn hirdmenn.

Slaget ved Fimreite i 1184, sjøslaget som var det endelige slaget mellom Sverre og Magnus, gir også godt innblikk av hirden på begge parters side. I slaget er Sverre igjen i undertall, med at Magnus har 26 skip med ca. 2000 menn⁶⁴ mot Sverres 14 skip og ca. 1000 menn.⁶⁵ Til tross for Magnus sin overlegne styrke, ville Sverre seire i det avgjørende slaget, dette var det dermed to årsaker til. Blant Magnus sine skip, var det ingen på lik størrelse med Sverres enorme flaggskip *Mariasuden*, og i kampen ville dermed store mengder av Magnus sine styrker bli knyttet opp i slag mot det enorme skipet. Magnus ville også lenke flere av sine skip mot hverandre for å kunne danne en sterk og tilknyttet flåte, som var svært vanlig i perioden. Disse to faktorene førte dermed til at store mengder av Magnus sine skip ble gjort immobile i kampen, som Sverres menn tok nytte av ved å fokusere sin styrke mot svakere deler av Magnus sin styrke, for så å rette seg mot Magnus selv.⁶⁶

Slaget ved Fimreite som beskrevet av *Sverres Saga* gir igjen inntrykket av at hirden, på begge sider av slaget, var en profesjonell og godt disiplinert kampgruppe. Det er særlig om bord *Mariasuden* hvor birkebeinerhirdens styrke er tilsynelatende. Som sagt, fokuserte store deler av Magnus sine styrker seg på det enorme skipet, det ble tydelig satt stort press på birkebeinerhirdmenn om bord med at sagan nevner «Birkebeinerne dækket sig og kunde ikke faa gjort mere, og dog faldt mange, men næsten alle var saaret av vaaben og stener.»⁶⁷ Til tross et slikt enormt press på dem, fortsetter *Mariasuden* sitt mannskap å sloss igjennom hele slaget, dette gir tegn på svært god disiplin blant hirdmennene.

Ut ifra *Sverres Saga* sine beskrivelser rundt hirdens innsats i forskjellige slag, er det tydelig at hirden ble tatt i bruk og ansett som en elitestyrke. Gjennom *Sverres Saga* har man dermed fått ett innblikk om hirdens rolle og egenskap i kamp. Derimot, er det få beskrivelser av hirden og hirdmennes utrustning i *Sverres Saga* og andre tidligere kilder. For å kunne få større

---

⁶³ «Suerrir konungr sat a hesti ok er hann sa vfarir sinna manna þa leypir hann at þeim ok kallar haatt. hui flyi þer. snuiz aftr ok beriz. siai þer eigi huar flyr allr herr þeirra til skipanna dugit nu mannliga ok rekit flottann her sem þar. Ok er þeir sia konung sinn þa treystaz þeir sogn hans snua aftr ok taka a mot.” Ibid: 46.

⁶⁴ «Hann sigldi inn þar til at firdir skilduz ok for þa inn i Norafiord. hann hafdi .vj. skip ok .xx. ok flest stor oll vel skipud at vopnum ok monnum.” Ibid: 87.

⁶⁵ «Suerrir konungr sneri inn Norafiord .xiiij. skipum ok lagdiz inn vid Soknadal.” Ibid: 84.

⁶⁶ Ibid: 92.

⁶⁷ «Birkibeinar hlifdu ser ok maattu ecki fleira gera ok fellu þo margir enn naliga allir sarir bædi af vopnum ok grioti.” Ibid: 91.

kjennskap til hirdens våpen, må man altså ta i bruk senere kilder, særlig *Kongespeilet* og *Hirdloven*, begge skrevet i senere halvdel av 1200-tallet.

3.4 Hirdens våpen og krigerkultur i 1200-tallet

Både *Kongespeilet* og *Hirdloven* beskriver hirdmennes våpen og utrustning, men det er satt særlig betydning hos *Hirdloven* sine beskrivelser med at den gir formelle krav til utrustning, imens *Kongespeilet* heller gir anbefalinger til hvordan en hirdmann burde utruste seg. I *Hirdloven* er det særlig kapittel 30; «Hvilke våpen kongens håndgangne menn skal ha etter loven i de enkelte hirdklassene og om våpenting og våpensyn»,⁶⁸ som fokuserer på hirdens våpen utrustning.

I *Hirdloven* er det tidlig gjort tydelig at hirden, og deres hirdmenn, er forventet til å være bedre væpnet og utrustet enn andre landsmenn. I diskusjon angående forskjellige landsmenns rettigheter til våpen, blir det nevnt «Men fordi kongen og kongens håndgangne menn, er framfor det øvrige landsfolket i verdighet og rang, da høver det oss, både med hensyn til dette og til flere ting som hører til, å ikke være dårligere enn andre.»⁶⁹ Det kan dermed forstås at hirdens utrustning, kom som følge av at de var forventet til å være den høyest bevæpnede gruppen i landet.

Ettersom dette er nevnt, beskrives de formelle kravene til de forskjellige hirdklassene, blant dem hirdmenn og gjestene som representerer majoriteten av hirdorganisasjonen. Hirdmenn har som krav å «eie våpentrøye, og utenpå det panser eller brynje, dertil stállóe og skjold og et godt sverd, spyd og buklare og håndbue med tre tylvter piler.»⁷⁰ Hos gjestene blir det forventet mindre, men det er allikevel krav på «sterk våpentrøye, stállóe, skjold, sverd og spyd og håndbue med to tylvter piler.»⁷¹

Til tross formelle krav på utrustning, som gitt i *Hirdloven*, oppleves hirdmenn til å ha en viss frihet i egen utrustning og valg av våpen. *Hirdloven* sine formelle krav gir inntrykket av at det ikke var en spesifikk uniform blant hirdmenn, en hirdmann kunne dermed ha muligheten til å

---

⁶⁸ «Hvær laga vopn hava skulu konInongs hanðgengnir menn j huæilrii lagunæyti ok vm vapna þingi ok vapna prouan”. Steinar Imsen, 2000: 129

⁶⁹ «En af þui at konongr oc konongs hanlðgegnir menn æigu firir at vera allu lanzfolkenu .i. metorðonom þa hløver os vm þætta oc þat flæira selm til þass hæyrir. eigi siðr firir oðrum vera.” Ibid: 131

⁷⁰ «Hirðmaðr skal oc æiga vapntræiu oc vttan ivir panzlara eða bryniu þar með stalhufu oc skiolð goðan suærð oc spiot buckllara oc hanðboga með þrim tylftum broðða.” Ibid: 131

⁷¹ «Gestir skulu æiga styrka vapntræyu stalhofo oc skiolð suærð oc spiot hanðboga með tvæim tylftum broðða.” Ibid: 131

selv velge om de ville ta i bruk f.eks. et langsverd, kortsverd, tohåndssverd, scimitar o.l., så lenge det falt innenfor kategorien sverd.

En stor variasjon og frihet i hirdmenns valg av våpen, er tydeligere sett i *Kongespeilet*. Angående hva slags våpen og utstyr som skal bli tatt i bruk i strid, og de forskjellige situasjonene som kan oppstå med dette, tydes det imot at hirdmenn har evnen til å selv velge våpnene de vil ta i bruk i forskjellig type slag, med at det nevnes «Om bord i skib er gode langorvs-ljåer og skjegg-økser med langt skjefte, slagbrander og...»⁷² Videre anbefales det «Og sørg du av den grunn at du samler så mange våben du kan, mens du ikke trenger, for det er heder alltid å eie gode våben, og en god skatt i nød hvis en trenger til å ta dem.»⁷³ Ut ifra dette er det rimelig å anta at hver individuelle hirdmann hadde stor innflytelse over eget våpen og utstyr, og hva av dette man ville ta i bruk.

Til tross hirdens tydelige fokus på utrustning av eget mannskap, dvs. en tungt bevæpnet liten elitestyrke, tyder *Kongespeilet* også imot at hirden har svær kunnskap angående beleiringsmaskiner og beleiringskrig generelt. Angående angrep på kastell, nevnes hirdens bruk av forskjellige beleiringsmaskiner, særlig «...valslynger... til å slynge store sten mot stenveggene og forsøke å bryte dem ovenfra med den sterke kastingen...»⁷⁴ I tillegg nevner *Kongespeilet* utstyr hirden kan ta i bruk, og trolig har tatt i bruk, ved forsvar av eget kastell, med at det nevnes «En skytevogn er også et godt våben. Den skal lages som en annen vogn, med fire hjul eller to... Så snart festene tar til å stanse den i farten, så skyter den lasset sitt av sig og ut på folk.»⁷⁵

I tillegg til et fokus på god tilgang til våpen og utstyr blant hirdmenn, ble hirdmenn samtidig sterkt oppfordret til grundig og konstant opprettholdelse av eget våpen og utstyr. I *Hirdloven*, angående formelle krav på våpen og utstyr blant hirdmenn, nevnes det «Men den må fryktsomt kreve sine rettigheter hos kongen hvis han mangler disse våpnene. Derfor skal kongen holde våpenting hver jul, og la føre i bok særskilt dem som mangler disse våpnene.»⁷⁶ Igjen tydes det at hirdmenn selv står ansvarlig ovenfor egen utrustning av våpen og utstyr,

---

⁷²«A skipi eru góðir langorfsljár ok langskeplar skeggexar, slag- brandar ok...» A. W. Brøgger, 1947: 89

⁷³«En gá þú þess, at þú samna sem flestum vópnum, meðan þú þarft þeirra eigi, þvíat þat er sœmd al eiga jafnan góð vóp, ok góð féhirzla i nauðsynjum, ef til þarf at taka.» Ibid: 89

⁷⁴«...valslöngur með, sumar sterkar valslöngur til þess at slongva stóru grjóti á steinvegg, ok freista steinveggjar, ef ofan mætti fella með stórum áköstum...» Ibid: 91

⁷⁵«Skotvagn er ok gott yápn, hann skal gera sem annan vagn, hyárt sem heldr vill á fjórum hvelum eða tveím... En þegar er festarnar taka at hepta ras hans, þá skýtr hann af sér hlassi sínu ok út á fólkít.» Ibid: 92-93

⁷⁶ «Nu ma sa vðiarflega kræifa sinnar skylldu af kononge er hann missir þessara vapna oc þui skal konongr ægiga vaplnáping .i. huærium Jolum. oc lata skra jnvirðilega huærir þessara vapna missa.» Steinar Imsen, 2000: 131

men det er dermed tydelig at det er konsekvenser hvis de ikke skulle opprettholde en viss orden i eget utstyr.

Ved dette er det tydelig at hirdmenn i 1200-tallet satte stort fokus på egen tilgang til gode våpen og annet utstyr, kunnskap angående deres bruk, samtidig som grundig og stadig opprettholdelse av dette ble sterkt oppfordret av kongen. I tillegg til dette viser hirdmenn i 1200-tallet en særlig vektlegging på trening ved bruk av våpen og forberedelse til krig, dette er særdeles tydelig i *Kongespeilet*.

I *Kongespeilet* nevnes det flere ulike «våpenleker» som hirdmenn kunne praktisere i deres fritid fra deres ordinære hirdtjeneste. Hirdmenn som eier hest blir oppfordret til å leke en lek hvor målet, utenom enkel underholdning, er å «Venn din gode hest til å kaste om i hastigste løp, og ha den både i godt hold og ren, sko den vel og fast, og utstyr den i alt med sterk og fager hestebunad.»⁷⁷ Videre beskrives det en lek hvor deltakerne tar på seg tung rustning og duellerer med hverandre, hvor målet er å «...forsøke å lære høvelige hugg og forstandige, nyttige og gode motslag.»⁷⁸ Det oppfordres dermed til å rutinemessig ta i bruk begge våpenlekene hvis en hirdmann skulle ha hatt mulighet til det, dette særlig hos den siste våpenleken hvor det nevnes «Men ingen dag må du iallfall la gå hen uten at du leker denne leken en gang, om det da ikke er helligdag.»⁷⁹

Kongespeilet gjør det tidlig tydelig at slike våpenleker er foretrukket ovenfor alternativet, som da er å drikke på fritiden «Nu bærer det slik til at lagsfellene dine vil gå til skjemt og drikk fra kongens herberge, og du får også lov av kongen å gå til skjemting, da skal du elske den leken som jeg nå vil lære dig.»⁸⁰

Våpenlekene nevnt i *Kongespeilet* gir dermed et klart fokus på å opprettholde en viss krigsberedskap hos hirdmenn, med at våpenlekene oppmuntrer både god vedlikehold av krigsutstyr, samtidig som det forsøker å forbedre krigsferdigheter gjennom bl. annet rutinemessig ridning av hest og duellering.

---

⁷⁷«Ven þu hest þinn góðan um at kasta á hlaupanda skrefi, ok haf hann hvárttveggja vel at hodum ok hreinan, skúa þu hann vel ok fastliga með sterkjum ok fögrum öllum hestbúnaði.» A.W Brøgger, 1947: 87

⁷⁸«Í þeim leik skalt þu við leita at nema hæfilig högg ok nauðsynlig ok haldkæmli ok góð viðslög.» Ibid: 87

⁷⁹«en engan dag lát þu svá allan út ganga, at þu leikir eigi þenna leik einu sinni, nema heilagt sé» Ibid: 87

⁸⁰«Nu berr svá at, at lögunautar þinir vilja til skemtanar ok drykkju ganga frá konungs herbergi, þu tekr ok leyfi af konungi til skemtanargöngu, þá skalt þú þessa skemtan elska, sem nú vil ek þér kunna gera.» Ibid: 86

3.5 Konklusjon

Det er dermed tydelig at hirden har hatt en langvarig og fyldig militær historie. Ut gjennom dets historie er det åpenbart at hirden fungerte som en elitestyrke, som sett ved deres kamprøller i *Sverres Saga* og kontinuerlig fokus på våpenutrustning og krigsberedskap. Det er også tydelig at hirden var preget av en sterk militær tankegang helt fram til den senere halvdel av 1200-tallet, med at skriftlige kilder i perioden som *Hirdloven* og *Kongespeilet* retter fokuset på det militære aspektet. Ut ifra dette, er det tydelig at hirdorganisasjonen, og hirdmenn flest, prioriterte dets rolle som en militær organisasjon, altså kongens krigerfølge, over dets rolle som en administrativ organisasjon.

4. Avslutning

Denne oppgaven har hatt til formål å undersøke hirdens militære rolle gjennom sin historie, og undersøke om denne rollen gradvis minsket i sin senere historie i gjengjeld for de større administrative rollene hirden gradvis tok på seg i sin siste fase. For å kunne undersøke dette har jeg måttet dele oppgaven i to deler, som kunne bidra til å gi en helhetlig forståelse av hirden og deres militære rolle gjennom tid.

Først tar oppgaven for seg hirdens utvikling og generelle historie, fra sen vikingtid opp til året 1319. Ved denne generelle historien kommer det tydelig fram at hirden lenge var hovedsakelig en militær organisasjon, som i utgangspunktet fokuserte på militære roller innenfor det norske kongedømmet. Derimot, legges det merke til at hirden i sin siste fase var dominert av en periode med fred, som dermed førte til en forandring innen hirdorganisasjonen med at de tok for seg økende administrative roller. Etersom vi har blitt informert om konteksten rundt oppgaven, nemlig hirdens historie, stiller vi oss selv spørsmålet om hirdens krigerkultur og militære rolle endret seg som følge av disse utviklingene.

For å kunne svare på dette spørsmålet, ville den neste delen av oppgaven spesifikt ta for seg hirdens militære historie, altså hirdens historie angående bruk av våpen, rolle i kamp og alt annet krigsrelatert. I denne delen informerer oppgaven først om hirdens tidlige militære historie, for å kunne bidra til en forståelse av hva hirdens militære roller var som en hovedsakelig militær organisasjon, dette var da å fungere som en profesjonell elitestyrke for deres tilhørende stormenn. Her tar oppgaven særlig i bruk hendelsene som forklart i *Sverres Saga* for å kunne skape en forståelse av hirdens rolle i krig. Deretter fokuseres det på ulike

1200-talls kilder, som inneholder store mengder informasjon angående hirdens organisasjon og hva som ble forventet av hirdmenn i denne organisasjonen.

For å kunne svare på spørsmålet om hirdens militære rolle minsket i løpet av sin senere utvikling eller ikke, retter vi fokuset til den siste delen av oppgaven, hvor vi spesifikt tok for oss hirdens militære historie. I undersøkelsen av hirdens militære funksjon, har jeg særlig fokusert på de skriftlige kildene fra 1200-tallet med relevans til hirden. Slike kilder har vært svært nyttige i min undersøkelse, siden disse kildene gir rikelig informasjon om hirdorganisasjonen i sin tid, samtidig som de tar for seg tiden som er mest relevant til oppgaven, nemlig 1200-tallet som representerer hirdens siste fase.

Ut ifra 1200-tallets skriftlige kilder, er det tydelig at hirden fortsatt hadde en viktig militær rolle innenfor kongedømmet. Kongens krav ovenfor hirdmenn angående opprettholdelse av våpen o.l., som vist i *Hirdloven*, tyder på at hirden og hirdmenn fortsatt ble ansett som kongedømmets profesjonelle krigere, som skulle til alle tider være forberedt til krig. Videre vil forventninger og oppfordringer hos hirdmenn i *Kongespeilet* tyde på at en sterk krigerkultur også fortsatte innenfor hirdorganisasjonen, med at hirdmenn oppfordres og forventes til å ha god tilgang til våpen og delta i regelmessig våpenlek/trening ovenfor andre aktiviteter. Ved å ta i bruk skriftlige kilder fra 1200-tallet som både beretninger og levninger, med å analysere hva slags forventninger som ble satt på hirdmenn i tekstene, er det tydelig at hirden i denne tidsperioden fortsatt hadde en viktig militær funksjon og krigerkultur.

Konklusjonen av denne oppgaven er dermed at hirden beholdt sin krigerkultur igjennom sin historie, helt opp til deres siste fase og oppløsning. Hirden ville, igjennom sin livstid, involvere seg i flere ansvarsområder, og deres medlemmer ville utvikle seg til å ta for seg en stor variasjon av roller, men deres rolle som kongens krigerfølge ville kontinuerlig være deres hovedrolle og fokus.

REFERANSELISTE:

Kilder:

«Heimskringla: Olav Kyrres Saga», ed. Gustav Storm, J. M Stenersen & Co, Kristiania, 1900

«Sverres Saga», ed. G. Storm og A. Bugge, I.M. Stenersens Forlag, Kristiania, 1914

«Hirdloven til Norges Konge og hans håndgangne menn», ed. Steinar Imsen, Riksarkivet, Oslo 2000

«Kongespeilet», ed. A. W. Brøgger, H. Aschehoug & Co. (W. Nygaard), Oslo 1947

«Speculum regale. Konungs-skuggsjá. Konge-speilet: Et filosofisk-didaktisk skrift, forfattet i Norge mod slutningen af det tolfte aarhundrede.», ed. Rudolph Keyser, Peter A. Munch, Carl R. Unger, Carl C. Werner & Comp, Christiania, 1848

Litteratur:

Per Sveaas Andersen, «Samlingen av Norge og kristningen av landet 800-1130» Universitetsforlaget, 1977

Bjørn Bandlien, «Man or Monster? Negotiations of Masculinity in Old Norse Society» University of Oslo, 2005

Knut Helle, «Norge blir en stat 1130-1319» Universitetsforlaget, 1974

David Brégaint, «Vox Regis: Royal Communication in High Medieval Norway» Norwegian University of Science and Technology, 2014

Knut P. L. Arstad, «Krigføring i middelalderen» Forsvarsmuseet, Oslo, 2003

Sverre Bagge, «From gang leader to the Lord's anointed» Odense University Press, 1996

Sverre Bagge, «Mennesket i middelalderens Norge» Aschehoug & Co. (W. Nygaard), Oslo, 1998

Ole Georg Moseng, Erik Opsahl, Gunnar I. Pettersen, Erling Sandmo, «Norsk historie I 750-1537» Universitetsforlaget, Oslo, 2007

Internett:

https://heimskringla.no/wiki/Olav_Kyrres_saga

https://heimskringla.no/wiki/Sverres_saga

